

HBM-studie aandachts- gebied 3M

Stuurgroepvergadering 24 januari 2022

In opdracht van

DEPARTEMENT AGENTSCHAP
OMGEVING ZORG EN GEZONDHEID

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Leiegardens 2014, Your Estate Solution

Partners

- ▶ UAntwerpen - Sociale Wetenschappen/IMDO (institutioneel coördinator)
- ▶ VITO - Health Unit (inhoudelijk coördinator)
- ▶ UAntwerpen – Fac. Wetenschappen/biologie, SPHERE & BECO
- ▶ UAntwerpen – Fac. Farmaceutische, Biomedische en Diergeneeskundige Wetenschappen
- ▶ UHasselt - Data Science Instituut
- ▶ VUB - Analytische, Milieu- en Geochemie
- ▶ PIH - Departement Gezondheid (woordvoerder)

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Agenda

► Inleiding

- Doelstelling
- Globale aanpak
- Participatief traject
- Organisatie en afspraken
- Timing

► Onderzoeksvragen

► Voorstel studiedesign

- Afbakening van het **studiegebied**
- Selectie van de **blootstellingsmerkers**
- Selectie van de te collecteren **matrix**
- Selectie van de **doelgroep**
- Selectie van de merkers voor **gezondheidseffecten**

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Doelstelling

► Doelstelling

- Nagaan in welke mate de bewoners in de omgeving van 3M zijn blootgesteld aan PFAS
- Welke de gezondheidseffecten aanwezig zijn
- Het relatieve belang van de verschillende blootstellingsroutes in kaart brengen

► Globale aanpak

- Wetenschappelijke studie o.b.v. humane biomonitoring (HBM)
- Participatief traject

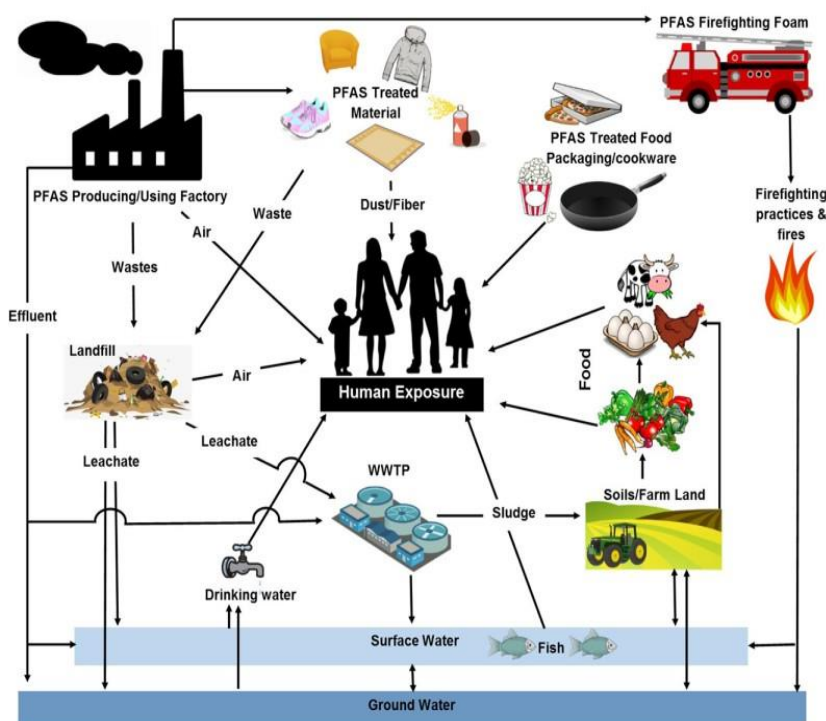

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Globale aanpak

Human Exposure and sources of PFAS
Image: DWP, adapted from Oliaei et al. 2013.

► Humane biomonitoring

“Methode om humane blootstelling aan chemicaliën vast te stellen door deze stoffen, hun metabolieten of reactie producten te meten in humane weefsels of specimen, zoals bloed of urine”

- Geïntegreerde blootstelling
- Merkers biologische effecten of gezondheidseffecten

► Aanvullende milieumetingen

► Modelleringsblootstellingsroutes

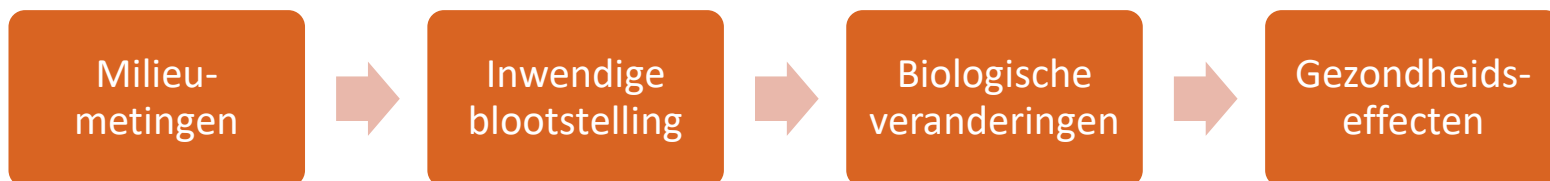

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Globale aanpak

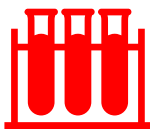

FASE 1: bloedonderzoek

Consumptie lokale voeding, putwater via vragenlijst

PFAS in bloed

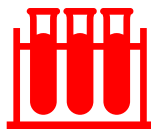

FASE 2: HBM-studie

Consumptie lokale voeding, putwater via vragenlijsten

PFAS in bloed

PFAS in bodem, ei, groenten, water, compost, huisstof

Metingen in bloed en urine

Parametermetingen

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Participatief traject

► Lokale adviesgroep i.f.v. milieugezondheid

→ Verkenning relevante perspectieven

- × Brede betrokkenheid creëren (maar indien nodig differentiatie)
- × Lokale besturen eerste aanspreekpunt
- × Afstemming bestaande overlegplatformen en lopend onderzoek
- × Aandacht voor werkdruk t.g.v. Coronacrisis

→ ≈ 4 bijeenkomsten

- × Onderzoeksvragen en –design
- × Rekrutering en promo
- × Communicatiestrategie (zie ook spelregels)
- × Interpretatie resultaten

→ Periodieke digitale terugkoppeling i.f.v. transparantie

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Participatief traject

► Burger- en deelnemerparticipatie

- Pagina op websites
- ≈ 2 infosessies
 - × Start onderzoek
 - × Bekendmaking collectieve resultaten
- Consult deelnemers (individuele resultaten)

Organisatie en afspraken

► Coördinatie en interne communicatie

- Veldwerkcomité, voorzitters Ann Colles en Eva Govarts (inhoudelijke coördinatie)
- Dagelijks bestuur, voorzitter Ilse Loots (institutionele en financiële afwikkeling, kennisbeheer, SO en contact opdrachtgever en Stuurgroep)
- GDPR, ethische en toezichtscommissie, voorzitter V. Nelen (woordvoerder) en E. Den Hond
- Synergie met HBM4EU en PARC (EU)
- Sharepoint VITO voor het voorbereidend delen van werkdocumenten
- Spelregels

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Organisatie en afspraken

- ▶ **Enterne communicatie i.f.v. deelnemers en lokale actoren**
 - Aankondiging start fase 2
 - Voorstelling/kennismaking via rondetafel intendant 14/02
 - Afstemming afgetoetst met intendant
 - Concept en planning 1ste infovergadering
 - PIH woordvoerderschap bij Vera Nelen
 - Website: www.vlaanderen.be/pfas-vervuiling maar ook aparte pagina nodig voor communicatie met deelnemers en met lokale actoren (te bespreken: via www.milieu-en-gezondheid.be ?)
 - Aftoetsen + goedkeuren spelregels met consortium en stuurgroep
 - Lokale afvaardiging waarnemend in stuurgroep en vice versa?

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Spelregels

1. Openbaarheid van resultaten:
 - Alle resultaten transparant communiceren (geen geheimhouding mogelijk)
 - Transparantie rond onderzoeksopzet en -proces
2. Respect voor privacy deelnemers:
 - Recht om te weten én om niet te weten
 - Anonieme voorstelling van gegevens (geen kaartweergave)
3. Deelnemers als bevoorrechte groep
 - Persoonlijke resultaten worden enkel gecommuniceerd aan deelnemers
 - Groepsresultaten worden eerst aan deelnemers meegedeeld
4. Respect voor (lokale) betrokkenheid en inspraak:
 - Aandacht voor participatief proces met alle relevante actoren
 - Alle vormen van kennis zijn in principe relevant
 - Meningsverschillen zijn een normaal verschijnsel
5. Neutraliteit onderzoek:
 - Technisch en moreel onafhankelijk werken
 - Diverse perspectieven verduidelijken
6. Duidelijk aangepast taalgebruik: geen vakjargon waar technisch niet nodig

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Timing

	2021	2022												2023		
	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3
WP 1: Coördinatie																
WP 2: Participatief traject																
WP 3: Communicatie																
WP 4: Studiedesign																
WP 5: Vragenlijsten																
indienen ethisch dossier			X													
WP 6: Rekrutering en monsternamen																
WP 7: Bepaling van biomerkers																
WP 8: Databank en statistische analyses																
WP 9: Modelleren blootstellingsroutes																
WP 10: Rapportering																
eindrapport															X	

gearceerd: lagere intensiteit

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Onderzoeksvragen

► Doelstelling

- Nagaan in welke mate de bewoners in de omgeving van 3M zijn blootgesteld aan PFAS
- Welke de gezondheidseffecten aanwezig zijn
- Het relatieve belang van de verschillende blootstellingsroutes in kaart brengen

► Onderzoeksvragen

- betreffende **blootstelling** aan PFAS
- betreffende **blootstellingsroutes**
- betreffende voorkomen van **gezondheidseffecten**
- betreffende **perceptie** van de deelnemers

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Onderzoeksvragen blootstelling PFAS

► Met grote zekerheid te beantwoorden

- Welke PFAS-gehalten komen voor in het lichaam van de inwoners van het studiegebied?
 - × Welke PFAS komen voor in detecteerbare gehalten?
 - × Aandeel deelnemer met meetwaarden boven de toetsingswaarden?
 - × Dominante PFAS?

► Onderzoeksvragen met onzekerheid

- Vergelijking met resultaten in andere studies (Vlaanderen, Europa, international)

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Onderzoeksvragen blootstellingsroutes

► Met grote zekerheid te beantwoorden

- Zijn PFAS-gehalten in het lichaam geassocieerd met
 - × Geografische ligging t.o.v. gekende bronnen?
 - × Persoonskenmerken?
 - × Gedragspatronen deelnemers en/of kenmerken woning?
- Zijn PFAS-gehalten in huisstof geassocieerd met gedragspatronen van de deelnemers of kenmerken van de woning

► Onderzoeksvragen met onzekerheid

- Zijn PFAS-gehalten in het lichaam geassocieerd met PFAS in milieumetingen?
- PFAS in groenten geassocieerd met kenmerken moestuin?
- PFAS in eieren geassocieerd met kenmerken kippenren?
- Relatieve belang van de blootstellingsroutes voor PFAS-belasting?

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Onderzoeksvragen gezondheidseffecten

► Met grote zekerheid te beantwoorden

→ In welke mate worden er biologische veranderingen/gezondheidseffecten vastgesteld die gerelateerd zijn aan PFAS?

► Onderzoeksvragen met onzekerheid

→ Associaties tussen PFAS in het lichaam en waargenomen biologische veranderingen/gezondheidseffecten?

→ Kunnen de blootstellingsgegevens gekoppeld worden aan medische gegevens in andere databanken, vb. INTEGO?

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Onderzoeksvragen perceptie

► Met grote zekerheid te beantwoorden

- Wat is de risicoperceptie van de deelnemers?
- In welke mate is er vertrouwen in verschillende instanties?

- Beeld van de **maatschappelijke betekenis** van milieu- en gezondheidsrisico's
- Toont hoe risico's beoordeeld en aangepakt kunnen worden

- Grotendeels **gesloten** vragen
- Afstemming **bestaande** onderzoeken (SCV, Eurobarometer, Steunpunt)
- **Sociale stratificatie** van resultaten

- Voorbeelden voorgaande hotspots:
 - Perceptie van type milieuproblemen
 - **Ongerstheid over gezondheid**
 - Mening over oplossingen voor milieuproblemen
 - **Vertrouwen in informatiekkanalen**
 - Milieuattituden
 - Mening over lokale betrokkenheid
- Keuze afhankelijk van leeftijdsgroep

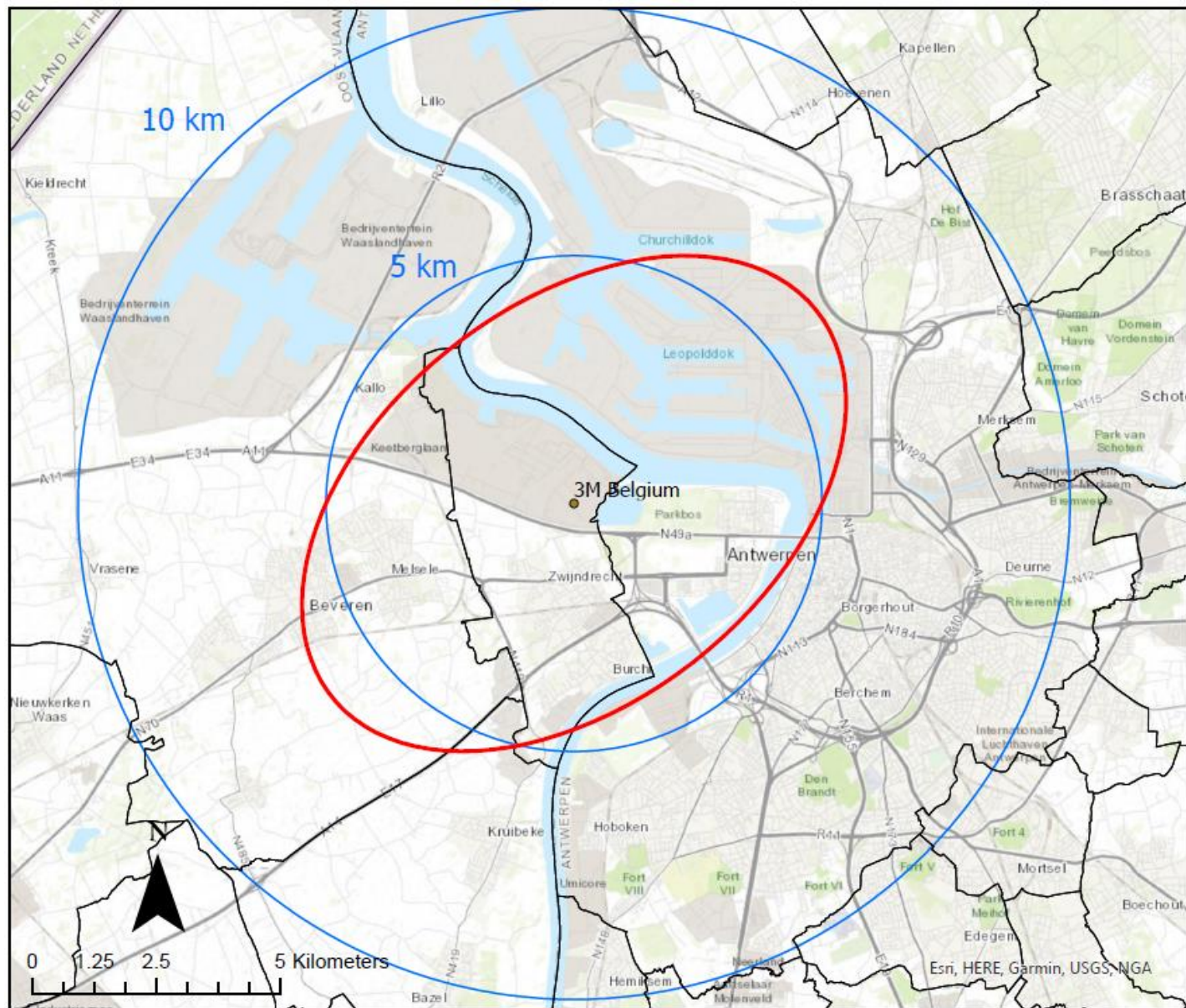

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

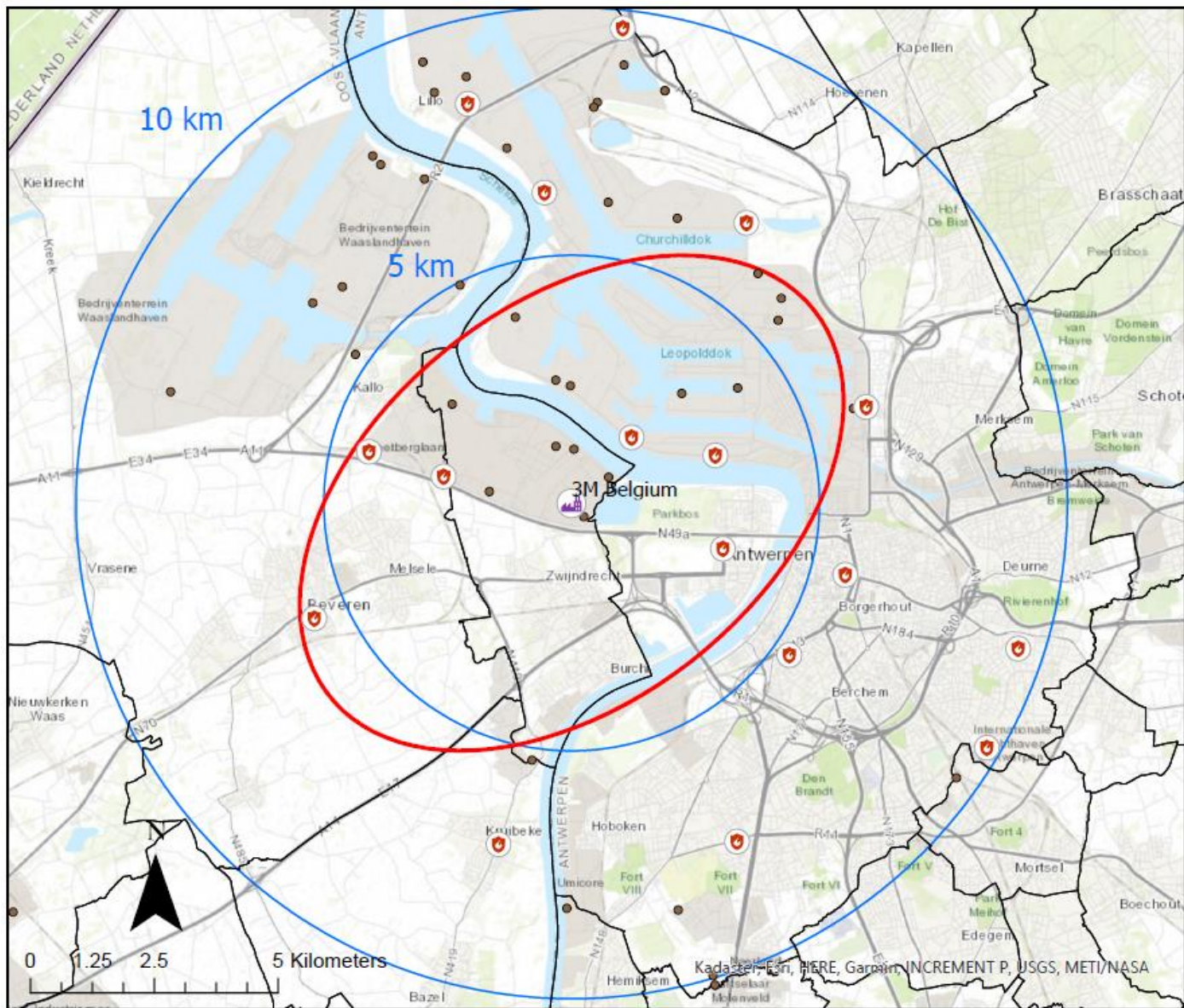
Studiedesign: afbakening studiegebied

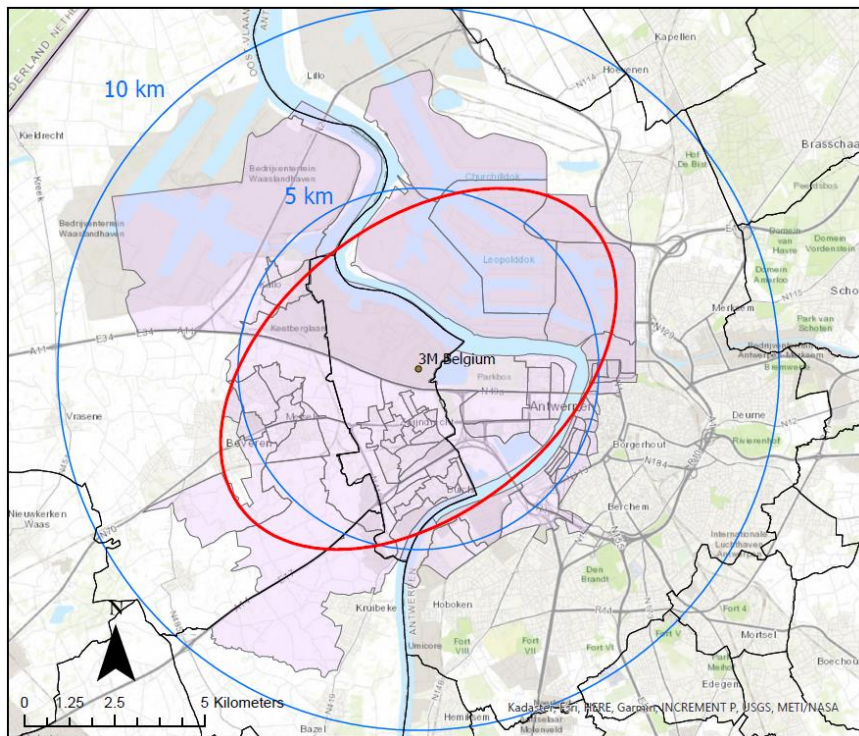

Vlaanderen
is omgeving

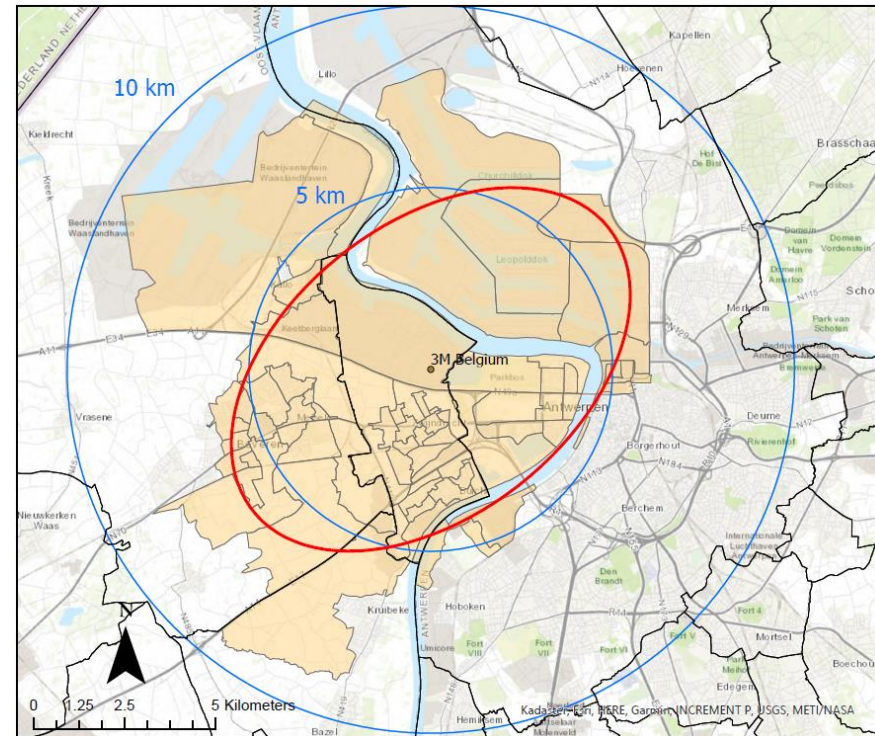
Vlaanderen
is zorg

► Statistische sectoren 5 km

	Bevolkingscijfers 2021
10-14 jaar totaal (per geboortjaar)	2713 (543)
15-19 jaar totaal (per geboortjaar)	2370 (474)
<i>14-15 jaar totaal</i>	~1017
20-39 jaar totaal	10265

► Statistische sectoren ellips

	Bevolkingscijfers 2021
10-14 jaar totaal (per geboortjaar)	3659 (732)
15-19 jaar totaal (per geboortjaar)	3195 (639)
<i>14-15 jaar totaal</i>	~1371
20-39 jaar totaal	15482

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Studiedesign: blootstellingsmerkers

PFAS	PFAS@ HOME	Fase-1	CAS nr	Aantal C- atomen
Perfluor carboxyl zuren (PFCA's)				
perfluoro-n-butaanzuur (PFBA)	✓	✓	375-22-4	3
perfluoro-n-pentaanzuur (PFPeA)	✓	✓	2706-90-3	5
perfluoro-n-hexaanzuur (PFHxA)	✓	✓	307-24-4	6
perfluoro-n-heptaanzuur (PFHpA)	✓	✓	375-85-9	7
perfluoro-n-octaanzuur (PFOA)	✓	✓	335-67-1	8
perfluoro-n-nonaanzuur (PFNA)	✓	✓	375-95-1	9
perfluoro-n-decaanzuur (PFDA)	✓	✓	335-76-2	10
perfluoro-n-undecaanzuur (PFUnA)	✓	✓	2058-94-8	11
perfluoro-n-dodecaanzuur (PFDoA)	✓	✓	307-55-1	12
perfluoro-n-tetradecaanzuur (PFTeDA)	✓		376-06-7	14
Perfluor sulfonaat zuren (PFSA's)				
perfluoro-n-butaansulfonzuur (PFBS)	✓	✓	375-73-5	3
Perfluor-n-pentaansulfonzuur (PFPeS)	✓		2706-91-4	5
perfluoro-n-hexaansulfonzuur (PFHxS)	✓	✓	355-46-4	6
perfluoro-n-heptaansulfonzuur (PFHpS)	✓	✓	375-92-8	7
perfluoro-n-octaansulfonzuur (PFOS)	✓	✓	1763-23-1	8
Precursoren en vervangproducten				
Perfluorobutylsulfonamide (FBSA)			30334-69-1	4
Perfluorohexylsulfonamide (PFHxSA)			41997-13-1	6
Perfluorooctaansulfonamide (PFOSA)			754-91-6	8
4:2 fluortelomeersulfonzuur (4:2 FTS)	✓		757124-72-4	6
6:2 fluortelomeersulfonzuur (6:2 FTS)	✓		27619-97-2	8
8:2 fluortelomeersulfonzuur (8:2 FTS)	✓		39108-34-4	10
Hexafluorpropyleenoxidedimeerzuur (HFPO-DA of GenX)	✓		13252-13-6	6
4,8-dioxa-3H-perfluornonaanzuur (ADONA)	✓		919005-14-4	12

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Studiedesign: matrix

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Voorstel te collecteren matrix

- ▶ **Inwendige blootstelling = geïntegreerde blootstelling**

→ Serum (budget: 300 deelnemers)

- ▶ **Blootstellingsroute via eigen geteelde voeding (budget: 50 deeln)**

Bodem moestuin
/ kippenren

eieren

Groenten
(4 types)

compost

regenwater

- ▶ **Blootstellingsroute via inademen/ingestie huisstof
(budget: 150 deeln)**

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Studiedesign: doelgroep

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Voorstel studiepopulatie

- ▶ **Jongeren (min. 150) en volwassenen vruchtbare leeftijd (min. 150)**
 - 2 gevoelige doelgroepen (puberteit, vruchtbare periode) → gezondheidseffecten in beide groepen
 - Bredere sectie van de bevolking dan bij 1 leeftijdsgroep
 - Lokale, recente situatie (jongeren) + langdurige blootstelling (volw)
 - Verschillen in relevante opnameroutes?
 - Andere PFAS-fingerprint?
 - Vlaamse HBM-programma
 - × 14-15 jaar: FLEHS II, III, IV
 - × 20-40 jaar: FLEHS II
 - Aansluiting binnen Europa (PARC hotspots (12-19j), general (20-39j))
- ▶ **Knelpunt: 2 groepen van 150 deeln → minder statistische power**

Studiedesign: merkers gezondheids- effecten

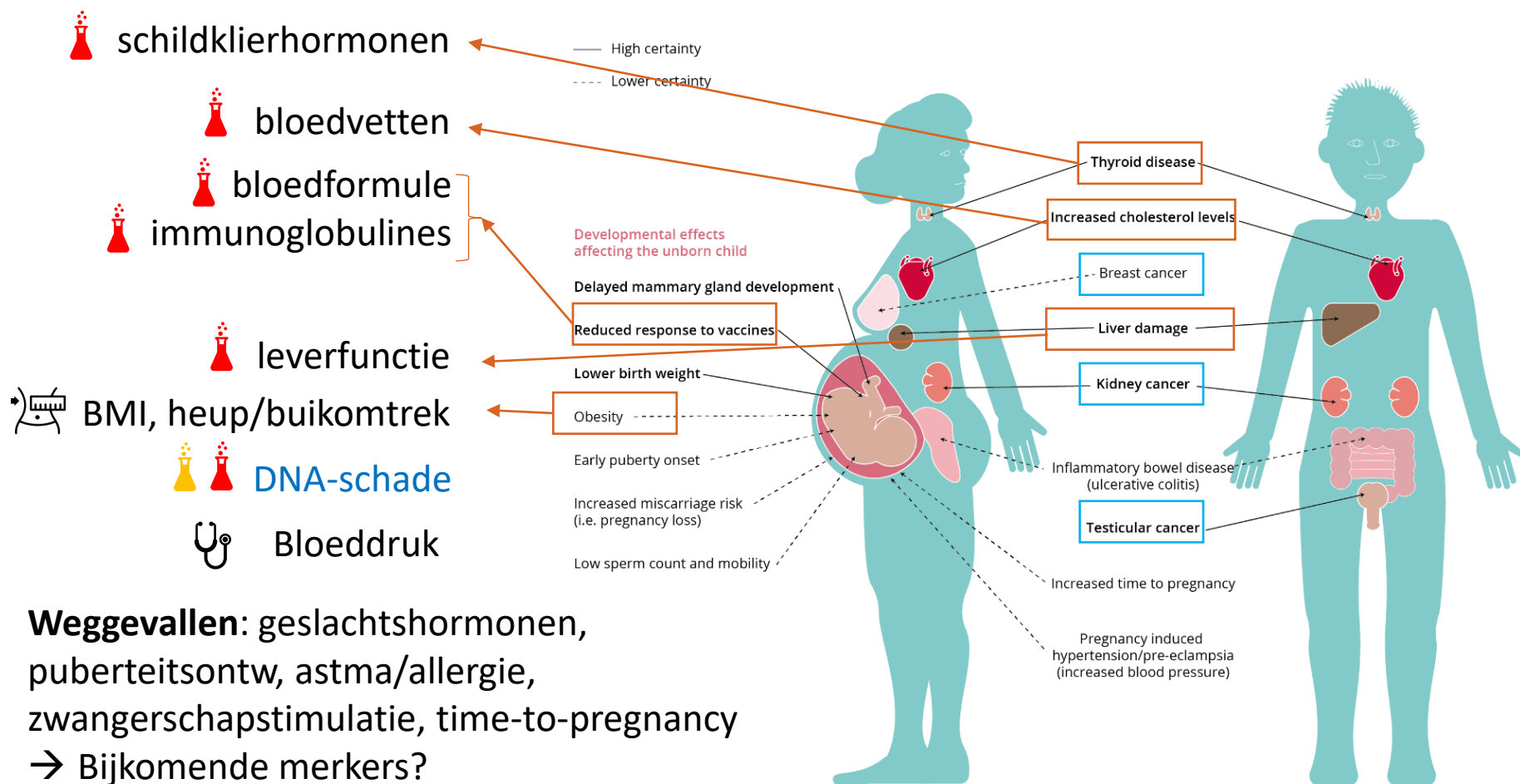

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg

Voorstel merkers gezondheidseffecten

Weggevallen: geslachtshormonen,
puberteitsontw, astma/allergie,
zwangerschapstimulatie, time-to-pregnancy

→ Bijkomende merkers?

→ Bijkomende deelnemers?

www.eea.europa.eu/publications/emerging-chemical-risks-in-europe

Vlaanderen
is omgeving

Vlaanderen
is zorg